

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТОВАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА У ДОМОГОСПОДАРСТВАХ УКРАЇНИ

Узагальнено основні причини, що спонукають власників особистих підсобних господарств скорочувати розвиток товарного виробництва продукції тваринництва; досліджено особливості впливу систем сервісних, постачальницько-збутових та соціально-побутових послуг на забезпечення розвитку товарного виробництва продукції тваринництва в підсобних господарствах населення.

Ключові слова: виробництво продукції тваринництва; особисті господарства; система послуг.

N. Mitsenko, O. Fedyk

THE SPECIFIC OF LIVESTOCK PRODUCTION DEVELOPMENT IN THE HOUSEHOLD OF UKRAINE

Main reasons that motivate owners of private farms to reduce the development of commodity livestock production are generalized; the features of the impact of the service, supply and marketing, social and personal services to ensure the development of commodity production livestock farms are investigated.

Keywords: livestock production; private sector; service system.

Вступ. Однією з головних галузей агропромислового комплексу України є тваринництво. Воно забезпечує населення цінними продуктами харчування – м'ясом, молоком, маслом, яйцями тощо, які відзначаються високими харчовими якостями. Тваринництво також дає цінну сировину для харчової та легкої промисловості (м'ясо, молоко, шкіра, вовна, віск, пух тощо), а також для виробництва лікувальних препаратів. Таким чином, продукція тваринництва є одним з основних високоякісних, калорійних продуктів харчування населення й важливим предметом експорту, від ефективного її виробництва залежить рівень економічного зростання, продовольча безпека країни, благополуччя і здоров'я нації.

Розвиток тваринництва має й важливе екологічне значення, яке "...полягає в забезпеченні землеробства органічними добривами, внесення у ґрунт яких повертає в природу значну кількість органічної маси, сприяє підвищенню його родючості, вмісту гумусу, розвитку мікрофлори, інтенсифікації ґрунтотворчого процесу і кругообігу речовин в природі. Тому проблемам розвитку тваринництва, удосконаленню чистоти його ведення необхідно надавати особливо важливого значення" [1, с. 63].

Економічна криза, що охопила Україну, не оминула та тваринництво, яке "...за рівнем розвитку значно відстає від передових країн світу і ЄС. Основні проблеми полягають у низькій конкурентоспроможності продукції й невідповідності її міжнародним стандартам якості й безпеки, низькому рівні інвестицій, зростанні залежності від державного фінансування..., а також низькій ефективності галузі" [2]. Особливе місце в забезпеченні

потреб країни в продукції тваринництва належить сільським домогосподарствам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функціонування господарств населення в різних економічних умовах неодноразово ставало предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Особливості нинішнього етапу їх розвитку та трансформування відображені в працях Т. Беркути [6], В. Лебідя, А. Лисецького, Л. Мельник, В. Месель-Веселяка, Т. Нечитайла [4], В. Носіка, О. Онищенка [5], І. Прокопи [6], В. Юрчишина [8] та ін. Водночас, питання розвитку виробництва продукції тваринництва в господарствах населення та шляхів його інтенсифікації відображені недостатньо.

Метою статті є узагальнення особливостей розвитку виробництва товарної продукції тваринництва в господарствах населення, виявлення його детермінантів і передумов в умовах сьогодення.

Вклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи те, що основна частка продуктивної худоби зосереджена в господарствах населення, вони дають основну частину виробництва продукції тваринництва, яка, однак, має тенденцію до зниження. Якщо у 2005 р. господарства населення давали 73,8% обсягу продукції тваринництва, то у 2013 р. – тільки 46,4% (-27,4%) [7, с. 35]. При цьому у виробництві окремих видів продукції тваринництва господарства населення відіграють неоднакову роль. Так, господарства населення посідають домінуюче становище у виробництві меду (98,2% у 2013 р.), тому особлива увага повинна

звертатися на залучення ресурсів меду в сферу товарного обігу. Також вагома частка виробництва у господарствах населення вовни. Дещо інші тенденції спостерігаються зі зміною ролі господарств населення у виробництві молока і м'яса. Якщо у 2005 р. господарства населення виробляли 81,2% молока, то в 2013 р. їх частка знизилася до 77,5%. Ще більше впала частка господарств населення у виробництві м'яса – з 63,2% у 2005 р. до 39,7% у 2013 р. (-23,5%).

Такі зміни зумовлені різними причинами. По-перше, збільшенням виробництва цієї продукції в великих сільськогосподарських підприємствах (агрохолдингах), по-друге, скороченням поголів'я худоби в господарствах населення через збитковість її утримання та труднощі у збуті виробленої продукції через нерозвиненість та неефективність системи заготівель.

Виробництво продукції тваринництва в господарствах населення розміщується дуже нерівно за регіонами держави, і йому притаманні різні темпи розвитку. Лише в Миколаївській та Закарпатській областях помітний приріст виробництва продукції тваринництва господарствами населення. У решті областей допущено спад виробництва. При цьому

Рис. 1. Основні чинники, що стримують розвиток тваринництва в домогосподарствах Львівщини (за результатами опитування власників)

особливо високими темпами зменшується виробництво в таких областях, як Чернігівська та Сумська. Не вдається зупинити спад виробництва продукції тваринництва у Хмельницькій, Луганській, Одеській, Кіровоградській областях. Такі різкі коливання у виробництві продукції тваринництва не можна пояснити тільки нерівномірністю в розміщенні великих сільськогосподарських підприємств

м'ясо-молочної промисловості. Не останню роль тут відіграють різні підходи до створення умов господарствам населення для розвитку тваринництва.

Анкетне опитування власників домогосподарств Львівщини показало, що розвиток тваринництва у господарствах населення гальмує ціла низка чинників (рис. 1). Так, майже 40% опитаних вважають, що основними стримуючими причинами є збитковість виробництва та недостатній рівень державної підтримки його розвитку. Разом з тим, останніми роками селяни можуть скористатися програмами державної фінансової підтримки. Так, була розпочата виплата спеціальної бюджетної дотації фізичним особам за утримання та збереження молодняка великої рогатої худоби. У 2012 році таку допомогу отримали близько 340 тис. селян при збереженні ними 509 тис. голів молодняка ВРХ. Завдяки цьому вдалося фінансово підтримати селян, і наростити поголів'я [3]. Крім цього, вводяться також дотації фізичним особам і фермерським господарствам за вирощений та проданий ними на забій великогоговий молодняк великої рогатої худоби та свиней. Однак, така підтримка у більшості випадків не покриває збитків, зумовлених низькими цінами на продукцію тваринництва, що закуповується у господарствах населення, які не покривають понесених господарствами витрат.

Майже четверта частина господарств відчуває проблеми зі збутом тваринницької продукції через нерозвиненість системи послуг суб'єктів інфраструктури (рис. 2). Попит на основні виробничі (сервісні) послуги задовольняється менше, ніж на третину. На труднощі з придбанням молодняка худоби вказали 67,1% респондентів, кормів – 52,9%. Через різні причини залишається незадоволеним 80,0% ветеринарних послуг, у тому числі через їх відсутність – 25,9%. Вирішення цих проблем, на нашу думку, можливе за умов співпраці домогосподарств з великими аграрними холдингами, які можуть забезпечити їх поголів'ям та кормами відповідної якості.

Власники домогосподарств стикаються зі значними труднощами при збуті виробленої продукції тваринництва, які зумовлюються впливом цілої низки чинників (рис. 3). Відсутність достовірної інформації про стан ринку тваринницької продукції та обмежений доступ до неї, наявність значної кількості посередників-заготівельників живої худоби, існування перепон для самостійної реалізації продуктів тваринництва населенням на ринку призводять до заниження закупівельних цін на цю продукцію і, як наслідок, збитковості її виробництва. На низький рівень цін на м'ясо вказало майже 30% опитаних, майже четверта частина опитаних незадоволені закупівельними цінами на птицю та молоко. При цьому існує ще й проблема невчасного проведення розрахунків за здану продукцію.

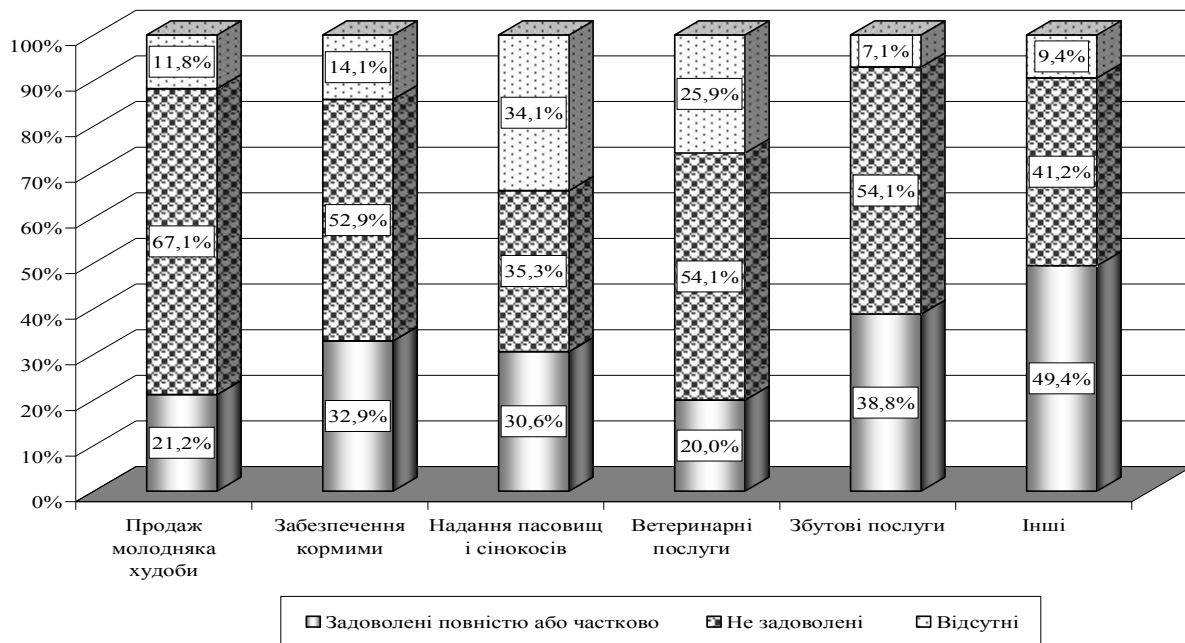

Рис. 2. Рівень задоволення потреб домогосподарств Львівщини в окремих послугах (за результатами опитування власників)

Місцевими адміністраціями з метою самозабезпечення регіонів часто створюються різні перепони для вивезення продукції тваринництва за межі регіонів. Цьому також не сприяє і проблема відсутності власного транспорту, на яку вказує кожен десятий власник домогосподарства. Особливо актуальною є зазначена проблема для жителів віддалених від міст населених пунктів у зв'язку з поганим транспортним забезпеченням. Ці причини ускладнюють можливості збуту продукції на продовольчих ринках. Понад 20% опитаних відзна-

чають відсутність послуг з реалізації продукції тваринництва, що особливо актуально при реалізації молока та яєць, самостійний збут яких приводить до значних затрат часу і зниження якості продукції.

Висновки. Останніми роками спостерігається спад виробництва продукції тваринництва, що викликано катастрофічним скороченням поголів'я худоби та зменшенням продуктивності стада, браком виробничих потужностей для переробки продукції, низькими реалізаційними цінами на продукцію тва-

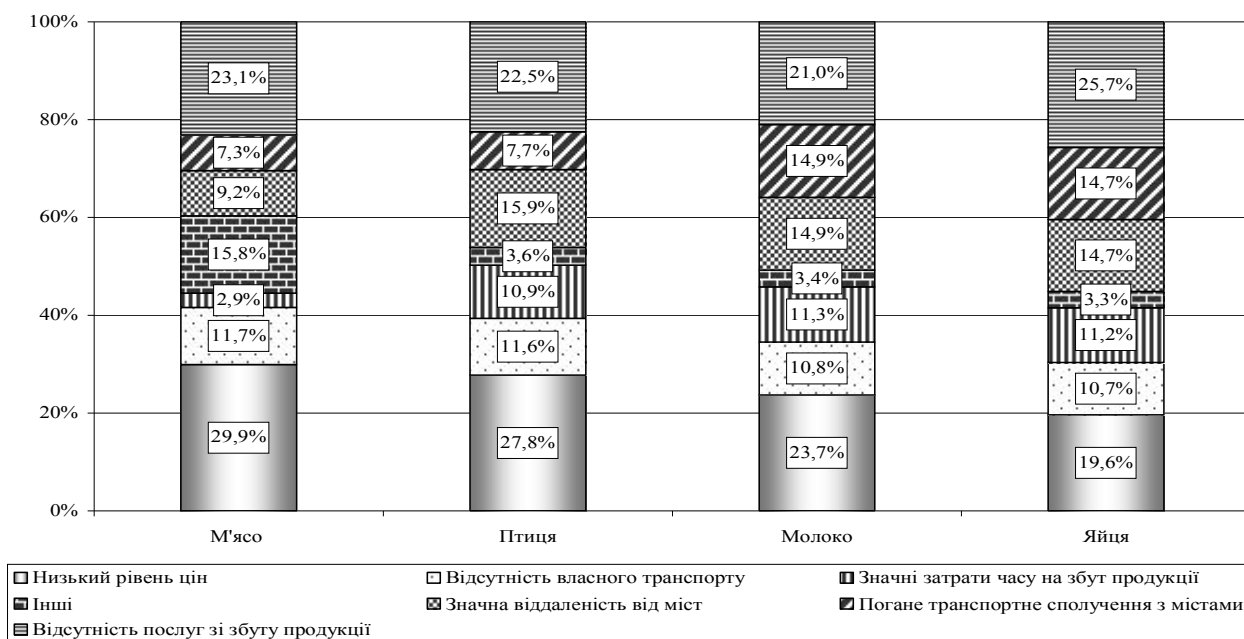

Рис. 3. Чинники, що зумовлюють проблеми збуту продукції тваринництва господарствами населення Львівщини (за результатами обстеження)

ринництва, низькою купівельною спроможністю населення. Основними причинами, які стримують, розвиток тваринництва у господарствах населення, є збитковість виробництва та недостатній рівень державної підтримки його розвитку, існуючі проблеми зі збутом тваринницької продукції через нерозвиненість системи послуг суб'єктів інфраструктури та нездатність домогосподарств самостійно адаптуватися до вимог ЄС і кон'юнктури аграрного ринку щодо виробництва високоякісної продукції галузі.

Подальші дослідження в цій сфері слід спрямувати на визначення шляхів адаптації господарств населення до вимог ринку в умовах європейської орієнтації економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іванух Р. А. Аграрна економіка і ринок / Р. А. Іванух, С. Л. Дусановський, Є. М. Білан. – Тернопіль : Збруч., 2003. – 305 с.
2. Бігуняк А. Проблеми виробництва та маркетингу тваринницької продукції в дрібних селянських господарствах України / А. Бігуняк : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://conf-tiapv.at.ua/publ/konf_9_10_grudnja_2010_r/problemi_virobnictva_ta_marketingu_tvarinnickoji_produkcii_v_dribnikh_seljanskikh_gospodarstvakh_ukrajini/4-1-0-283.
3. Государственная поддержка единоличников остановила спад в животноводстве : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.agroperspectiva.com/ru/news/107663>
4. Нечитайло Т. Особисті підсобні господарства як форма виробничої діяльності домогосподарств / Т. Нечитайло // Національне господарство України: теорія та практика управління. – 2009. – № 3. – С. 159-164.
5. Онищенко О. М. Господарства населення: продуктивність, ефективність, перспективи / О. М. Онищенко. – К. : Ін-т економіки НАН України, 2003. – 100 с.
6. Прокопа І. В. Господарства населення в сучасному аграрному виробництві і сільському розвитку / І. В. Прокопа, Т. В. Беркута. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2011. – 240 с.
7. Сільське господарство України за 2013 рік : стат. збірник / [за ред. Н. С. Власенко]. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 390 с.
8. Юрчишин В. Концептуально важливий науковий погляд на господарства населення України / В. Юрчишин // Економіка України. – 2012. – № 4. – С. 86-87.